

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО- АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН

**МОЦИК О.Ф.,
Надзвичайний і
Повноважний
Посол України
в Сполучених
Штатах Америки**

У статті розглядається широкий спектр відносин між Україною та США у політичній, економічній, науково-технічній, культурній та інших сферах, розкриваються механізми стратегічного партнерства між нашими державами. На основі аналізу останніх тенденцій надається прогноз розвитку відносин на перспективу, вказуються шляхи подальшої інтенсифікації двостороннього співробітництва.

Ключові слова: українсько-американські відносини, стратегічне партнерство Україна-США, зовнішня політика України, ядерне роззброєння.

Вступ

Висока інтенсивність політичного діалогу, висхідна динаміка економічної співпраці, відчутна додана вартість практичної взаємодії в енергетичній, безпековій, науково-технічній та інших сферах були ключовими рисами двосторонніх відносин між Україною та США у 2012 році, характер яких відповідає задекларованому статусу стратегічного партнерства.

Сьогоднішня співпраця між Києвом і Вашингтоном знаходиться у гармонічній відповідності з внутрішніми і зовнішніми інтересами обох країн. Для України важливість відносин зі США пояснюється, перш за все, тим, що ця країна, яка є наймогутнішою державою світу, – в економічному, технологічному та військовому вимірах, а також у контексті політичного та культурологічного впливу, – продовжує займати позицію гарантування незалежності, суверенітету, територіальної цілісності і непорушності кордонів нашої держави¹.

Згадане, зокрема, обумовлює пріоритетність розвитку відносин України з США поряд із просуванням європейської інтеграції України, розвитком добросусідських відносин з Росією та співробітниц-

твом з іншими ключовими партнерами нашої держави.

Протягом останнього року контакти на рівні Президента України В.Ф.Януковича і Президента США Б. Обами та на інших рівнях, чисельні візити до США керівництва Уряду міністерств і відомств України засвідчили поступальний характер розвитку українсько-американського стратегічного партнерства.

У 2012 році ми відзначали двадцяту річницю встановлення дипломатичних відносин зі Сполученими Штатами. За цей період Київ і Вашингтон пройшли шлях, який вивів українсько-американські відносини на рівень стратегічного партнерства, що було зафіксовано у Спільній заяві президентів України і США від 4 квітня 2005 року. Згодом, у грудні 2008 року головні двосторонні пріоритети відносин нової якості було визначено у ключовому політичному документі – Хартії про стратегічне партнерство, положення якої відображають, зокрема, що наше співробітництво ґрунтується на спільних цінностях та інтересах, які включають поширення демократії та економічної свободи, захист безпеки та територіальної цілісності, забезпечення верховенства права, підтримку інновацій і технічного прогресу².

Наша країна для Америки є цікавою як важливий фактор політики і стабільності у східноєвропейському регіоні та на пострадянському просторі. Цей інтерес підсилюється із послідовним впровадженням ініційованих Президентом України системних реформ, які послідовно наближають нашу країну до європейських та світових стандартів, і підтвердженням курсу на євроінтеграцію, що разом взяте позиціонує Україну як надійного партнера.

Особлива роль США для України чітко проглядається, виходячи із значного обопільного потенціалу взаємодії у основних сферах – політико-безпековій, економічній, науково-технологічній, культурно-гуманітарній тощо.

Співробітництво у сферах політики та безпеки

Україна у розбудові власної державності бере до уваги 200-літній досвід США і вдячна Америці за підтримку системних економічних, політичних і законодавчих реформ, розвитку громадянського суспільства і неурядового сектору, зміцнення державних інституцій, демократії і захисту прав людини.

У цьому контексті, зокрема, важливою була участь американських спостерігачів у спостереженні за парламентськими виборами в нашій державі у жовтні 2012 року, яка сприяла, разом з участю інших міжнародних та внутрішніх українських спостерігачів, проведенню виборів у відкритій, прозорій та високо конкурентній атмосфері, а

також забезпеченню права кожного громадянина України висловити свою волю.

У більш загальному контексті Україна і США ведуть постійний діалог з питань демократичного розвитку нашої країни, який характеризується відкритістю і охопленням практично всіх аспектів згаданого питання. Саме у такому дусі, зокрема, проходять регулярні консультації в рамках Робочої групи з питань політичного діалогу і верховенства права. Ця тема також присутня в переважній більшості інших двосторонніх зустрічей³.

Сполучені Штати підтримують євроінтеграційний курс України, а також вітають нормалізацію відносин з Російською Федерацією, з повагою ставляться до нашого нинішнього формату співпраці з НАТО, заохочуючи поглиблення співробітництва з Альянсом у різних сферах.

З свого боку, Україна є надійним партнером США у переважній більшості безпекових напрямків сучасного світу. Як лідер у сфері ядерного роззброєння, політики нерозповсюдження, ядерної безпеки, Україна у цьому році здійснила наступний логічний крок – виконала свою частину зобов'язань згідно з квітневими 2010 р. домовленостями між Президентом В.Ф.Януковичем і Б.Обамою щодо вивезення з української території всіх запасів високозбагаченого урану. Це – черговий величезний внесок Києва у те, щоб світ став безпечнішим. Зі свого боку, Україна переконана у своєчасному виконанні Сполученими Штатами своїх зобов'язань щодо будівництва Харківської лабораторії для наукових досліджень на основі низько збагаченого урану⁴.

Україна є надійним партнером Сполучених Штатів зі зміцнення глобальної безпеки і боротьби з сучасними викликами – міжнародним тероризмом, кібертероризмом, піратством, організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, торгівлею людьми, голодом тощо.

Україна бере участь практично у всіх миротворчих операціях, що здійснюються в рамках ООН, ЄС та НАТО, роблячи свій особистий значний внесок у підтримання міжнародного миру і стабільності. Українські миротворці, зокрема, проходять службу разом з американськими військовими у таких «гарячих точках», як Афганістан, Ірак, Косово.

Цього року українські та американські військові брали участь в рамках НАТО у спільних навчаннях «Репідтрайидент» та «Сі бріз». Наступного року Україна спільно з американськими підрозділами, також у рамках Альянсу, братиме участь в антипіратській операції «Океанський Щит» у районі Сомалійського півострова. Згадані навчання є особливо важливими для нашої країни, оскільки українські моряки неодноразово ставали жертвами піратів⁵.

Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво

Посилення співпраці в сфері торгівлі та інвестицій є одним з пріоритетних питань українсько-американських відносин.

Після світової економічної та фінансової кризи, пік якої випав на 2009 рік, у якому товарообіг між Україною та США склав 1,3 млрд. дол., наступні два роки відбувалося стрімке зростання взаємної торгівлі. У 2011 році вона склала 3,5 млрд. дол. США, збільшившись майже у три рази⁶.

За неповними результатами 2012 року спостерігається певне уповільнення вітчизняного експорту, що пов'язане у першу чергу з несприятливою ціновою кон'юнктурою для основної групи експортних товарів. За результатами десяти місяців 2012 року, за даними Комісії США з міжнародної торгівлі, загальний товарообіг між Україною та Сполученими Штатами зменшився на 7,3% (або на 215,5 млн. дол.) у порівнянні з аналогічним періодом минулого року та склав на кінець звітної періоду 2721 млн. дол., а імпорт американської продукції в Україну дещо перевищує обсяг експортних поставок українських товарів до США. При цьому вдалося досягнути певних позитивних зрушень у забезпеченні диверсифікації вітчизняного експорту та просування на американський ринок більш широкого асортименту українських товарів та послуг з вищою доданою вартістю⁷.

На сьогодні немає проблем дискримінаційного характеру в інвестиційній та торговельній сферах, з якими б українські підприємства стикались у США. Проте, залишаються питання застосування з американського боку до України антидемпінгових та компенсаційних захисних заходів, запроваджених на імпорт деяких видів продукції металургійної та хімічної промисловості походженням з України. На сьогодні в США чинні антидемпінгові обмеження щодо 7 видів української продукції (карбамід, нітрат амонію, феросилікомарганець, арматура, прутки, гарячекатаний прокат, обрізний вуглецевий прокат). Протягом останніх років українські урядові органи здійснили ряд кроків з метою налагодження конструктивного діалогу з Міністерством торгівлі США та Комісією США з міжнародної торгівлі у сфері використання інструментів торговельного захисту.

Україна приступила до виконання Плану спільних з США заходів з удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі⁸. Очікується, що успішне виконання цього важливого документу призведе до виключення нашої держави із переліку країн, в яких неналежним чином захищаються права інтелектуальної власності, – «Спеціальної доповіді 301», яка готується Офісом Торговельного представника США.

Одним із головних проблемних питань двосторонніх торговельно-економічних відносин залишається заборгованість по відшкодуванню ПДВ американським компаніям-експортерам. Запровадження автоматичної системи повернення податку на додану вартість надало можливість податковим органам здійснювати в оперативному режимі своєчасне відшкодування податку на додану вартість сумлінним платникам.

За даними Держкомстату України, за обсягом прямих інвестицій, залучених в економіку України, США посідають одинадцяте місце. Станом на 1 липня 2012 року в економіку України залучено 988 млн. дол. американських інвестицій, що складає 1,9% усіх ПІІ, залучених в економіку України⁹. На території України працює понад 1,5 тис. підприємств з американським капіталом, у тому числі всесвітньовідомі Coca-Cola Company, Cargill Inc., Kraft Foods Inc., S.C. Johnson & Son, Inc., Procter & Gamble, McDonalds, Chevron тощо.

Американські прямі інвестиції в Україну вкладені в основному у виробничий сектор, де зосереджено 48,5% від їх обсягу. Компанії США інвестують в колосальний потенціал українського сільського господарства, а також у харчову, енергетичну, видобувну промисловість, машинобудування, транспорту і зв'язок. Американські компанії принесли не тільки капітал, але також і міжнародні «ноу-хау» бізнесу, новітню техніку менеджменту, нові інформаційні і виробничі технології, програмне забезпечення, інші нематеріальні активи.

Протягом всього періоду розвитку двосторонніх відносин співробітництво в енергетичній сфері було і залишається невід'ємною складовою партнерства між Україною та США. Діалог у галузі енергетики сприяє налагодженню співпраці в напрямку реструктуризації та реформування енергетичного сектору України, залученню американських інвестицій та технологій, диверсифікації джерел енергопостачання України, зменшенню її енергетичної залежності, підвищенню стану ядерної безпеки.

Протягом останніх років значно збільшились масштаби проектів, які реалізуються американськими енергетичними компаніями в Україні. Зокрема, група енергетичних міжнародних компаній на чолі з американською «ЕксонМобіл» у серпні 2012 року стала переможцем конкурсу для укладення угод про розподіл продукції по Скіфській нафтогазовій ділянці глибоководного шельфу Чорного моря¹⁰. Наразі триває робота з узгодження положень зазначених угод. За оцінками експертів, загальні інвестиції в розробку цієї ділянки шельфу, площа якої складає близько 10 тис. км², можуть сягнути протягом найближчих 8 років декількох

млрд дол. США, а щорічний обсяг видобутку газу може досягнути 4 млрд. куб. м. Американська енергетична компанія «Шеврон» протягом найближчих років планує реалізувати в Україні проект з видобутку сланцевого газу. У травні 2012 року компанія «Шеврон» стала переможцем конкурсу на укладення угод про розподіл продукції на Олеському родовищі (Львівська область)¹¹.

З 2001 року в енергетичному секторі України працює американська корпорація «AES», яка володіє Київською та Рівненською обласними енергопостачальними компаніями та постачає електроенергію понад 1,2 мільйона споживачів в Україні.

У сфері ядерної енергетики реалізується проект з постачання американською компанією «Westinghouse Electric Company» ядерного палива американського виробництва для українських АЕС, а також проект американської компанії «Holtec International» щодо створення централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива для низки українських АЕС.

На думку американських експертів в енергетичній сфері, наявні в Україні запаси нафти й газу, які підлягають комерційній експлуатації, можуть суттєво знизити залежність нашої країни від імпортованих енергоносіїв. У поєднанні з послідовною та ефективною політикою в галузі енергозбереження та раціонального використання енергоресурсів наша держава могла б суттєво підвищити рівень власної енергетичної безпеки¹².

У сільськогосподарській сфері українсько-американська співпраця спрямована на запровадження американськими компаніями в Україні передових технологій точного землеробства, вирощування зерна та розведення тваринництва, реалізацію проектів в сфері біотехнологій, досліджень врожайності та покращення продуктивності.

Американські корпорації «Deere&Company», «CNH» та «AGCO» постачають в Україну надпотужні комбайни та іншу сільськогосподарську техніку. Американська продовольча компанія «Cargill» розпочала програму з вирощування та переробки в Україні нового сорту соняшнику. В Україні також працює американська компанія «BungeLtd», якій належать підприємства з переробки насіння соняшнику. Корпорація «AGCO» разом з Національним аграрним університетом України запроваджує передові технології точного землеробства. Компанії «SwineGenetic International», «StineSeedCompany», «Monsanto» та «PioneerSeedCompany» разом з Національним університетом біоресурсів та природокористування України реалізують низку проектів в сфері біотехнологій, досліджень врожайності та покращення продуктивності.

З огляду на світову продовольчу кризу, сільське

господарство може стати одним із головних напрямків інвестиційного розвитку України.

Значний експортний потенціал на американському ринку мають не лише нові групи товарів українського експорту, але й послуги українських компаній, зокрема аутсорсингові, у сфері програмного забезпечення, туристичні і транспортні послуги тощо. Набула поширення практика використання американськими компаніями висококваліфікованої робочої сили в Україні, насамперед у наукомістких сферах (програмування, науково-дослідні та конструкторські роботи)¹³.

Спостерігається підвищення інтересу американських компаній до готельного бізнесу України. На фоні фактичного забезпечення потреб України у готелях вищого класу в найбільших містах України, зберігається гострий дефіцит якісних готелів середньої цінової категорії, які добре представлені в США. Відповідні американські готельні мережі можуть бути зацікавлені у виході на український ринок, у т.ч. на основі франчайзингових угод. Так, Marriott International у найближчі роки планує відкрити в Україні щонайменше 9 готелів¹⁴.

30 листопада 2012 р. у Вашингтоні Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України провело презентацію українського інвестиційного потенціалу «Україна: найкращі можливості для інвестування». Згадана презентація відбулася в рамках проведення другого етапу роуд-шоу національних проектів України. На цьому заході були присутні понад 100 представників провідних американських компаній, інвесторів, представників недержавних та урядових структур США. Окрім презентації інвестиційних можливостей та інструментів стимулювання залучення і захисту іноземних інвестицій в Україні, Держінвестпроектком було представлено п'ять національних проектів, зокрема «LNG-термінал», «Технополіс», «Чисте місто» та «Енергія природи». Другий етап проведення роуд-шоу національних проектів дозволив продемонструвати усім учасникам заходу не лише прогрес у реалізації окремих національних та масштабних інвестиційних проектів України, але й засвідчити позитивні зміни в інвестиційному та бізнес-кліматі нашої країни¹⁵.

Науково-технічне співробітництво, високі технології

Правовою основою українсько-американського співробітництва у сфері науки і технологій є двостороння міжурядова Угода про співробітництво у сфері науки і технологій¹⁶, яка була укладена 4 грудня 2006 року з метою сприяння зміцненню наукового та технологічного співробітництва між державами шляхом поглиблення та інтенсифікації зв'язків між науковими та технологічними устано-

вами, обміну досвідом, інформацією, технологіями у сферах, які становлять обоюсторонній інтерес.

У рамках двосторонніх угод у сфері ядерного нерозповсюдження Сполучені Штати продовжують надавати, зокрема через Український науково-технологічний центр, допомогу Україні на перекваліфікацію науковців, задіяних в минулому в програмах створення зброї масового знищення. На бюджетні кошти США реалізуються грантові програми в контексті конверсії їхньої діяльності у цивільну сферу.

Важливою сферою для взаємовигідного співробітництва є нові матеріали і технології їх створення, оскільки Україна має унікальні промислові можливості з виготовлення (вирощування) кристалів, зокрема скінтіляційних, які є одним з головних складових обладнання для ядерної медицини (зокрема, томографів та сканерів). Укладені угоди та домовленості у цій сфері, зокрема міжвідомча угода Держінформнауки України з Фондом цивільних досліджень та розвитку США, дозволяють інтенсифікувати цей напрямок співробітництва.

Іншою перспективною галуззю на напрямку високотехнологій є ракетно-космічна. Практичним прикладом успішного українсько-американського співробітництва є реалізація проекту „Antares”, в рамках якого Державне підприємство “КБ “Південне” ім. М.К.Янгеля проводить з американською компанією “OrbitalSciencesCorporation” розробку нового ракетного космічного комплексу „Antares”. Проектом передбачається залучення до його виконання таких українських підприємств, як ДП “ВО” “Південний машинобудівний завод ім. О.М.Макарова”, НВП „Хартрон-Аркос”, а також американських компаній, зокрема корпорацію „Aerojet”¹⁷.

США є найбільшою країною-донором технічної допомоги Україні, в тому числі з питань ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Внесок США до Чорнобильських проектів складає понад 360 млн. дол., або майже третину від усієї вартості робіт на об’єкті «Укриття». Важливо також, що США зробили чимало для того, щоб і інші країни здійснили свої внески в будівництво саркофагу¹⁸.

За останні роки співробітництво у науково-технічній сфері набуло нової динаміки. Налагоджено безпосередні контакти між національними академіями наук України та США, зокрема у питаннях прогнозування та захисту від повеней, управління водними ресурсами, впливу кліматичних змін на регіон Чорного моря.

Наукові обміни між Україною та США тривають з початку 90-х років та здійснюються переважно на кошти американського уряду. Відповідні програми фінансуються Конгресом, Державним департаментом і Агентством США з міжнародного розвитку та реалізуються через низку американських організа-

цій, зокрема таких, як Рада з міжнародних досліджень та обмінів (IREX), Американські ради з міжнародної освіти, програми ім. Фулбрайта та «Відкритий Світ». Відповідні обмінні програми між нашими державами охоплюють низку наукових галузей та прикладних дисциплін і викликають значний інтерес в експертних і наукових колах України.

Гуманітарне співробітництво

Гуманітарне співробітництво між Україною та США базується на чотирьох профільних угодах, зокрема Угоді між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, Угоді між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про охорону і збереження культурної спадщини¹⁹, Меморандумі про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку²⁰, Міжвідомчому договорі про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Меморіальним музеєм Голокосту Сполучених Штатів Америки²¹.

Існуюча договірно-правова база дозволяє плідно і всебічно розвивати і поглиблювати усі напрямки двосторонньої гуманітарної співпраці, зокрема забезпечити широке представлення американській громадськості традицій, історії та культурно-мистецьких надбань України.

Зокрема, на теренах США яскраво представлені різні напрямки українського мистецтва. Це і мистецькі виставки, і концерти майстрів класичного співу, симфонічної музики, гастролі естрадних виконавців, театральні та балетні вистави.

Протягом останніх років такі українські зірки, як оперні співаки В.Гришко та Ю.Міненко, піаніст В.Самошко, переможниця «Євробачення-2004» Р.Лижичко, гурт «Океан Ельзи», народні артисти України, співаки Н.Матвієнко та О.Пономарьов, Національний симфонічний оркестр Одеської Філармонії і Київський симфонічний оркестр, Національний академічний ансамбль народного танцю ім. П.Вірьського, дитяча балетна студія Вадима Писарева при Донецькому національному оперному театрі ім. Анатолія Солов’яненка, зірки балету К.Чебикіна та Д.Матвієнко демонстрували свою майстерність на кращих концертних майданчиках Америки. Прикрасою культурного життя Вашингтона у 2012 році став концерт народної артистки України, прима Віденської опери Вікторії Лук’янець.

Яскравими культурними подіями стали візити до США відомих українських письменників і громадських діячів В.Неборака, Ю.Андруховича, О.За-

бужко, Т.Прохасько, Сергія Жадана та Івана Малковича, авторські вечори яких викликали значний інтерес серед поціновувачів сучасної української літератури.

У 2012 р. успішно завершився дворічний виставковий проект «Слава України» в рамках мистецького проекту «Україна – світові», у якому були представлені український іконопис IX–XIX століття з Києво-Печерської Лаври, Львівського історичного музею та Львівського музею імені А.Шептицького, а також експонати з колекції «Платар». Протягом своєї дворічної подорожі Америкою виставка відвідала міста Нью-Йорк, Вашингтон, Омагу, Хьюстон та Міннеаполіс.

Нового імпульсу культурно-мистецькому співробітництву України та США надало відкриття в м. Вашингтон Українського культурно-інформаційного центру у складі Посольства України у США. І хоча питання про придбання або будівництво окремого приміщення ще не вирішене, що у повній мірі відповідало б потребам і завданням функціонування установи, активна робота з широкого представлення багатогранного культурного надбання України на теренах США продовжується в приміщенні Посольства.

З великим інтересом американська громадськість відвідує традиційні культурно-мистецькі заходи, які організовує і проводить Центр. З початку 2012 року проведено близько 50 тематичних заходів вищезазначеного спрямування. У рамках музикального сезону Культурно-інформаційного центру було організовано цілу низку концертів класичної музики, зокрема, концерти піаністів Г.Шелест, О.Скідан, ансамблю «Гердан», дуету «Калинонька», скрипачки С.Горохівської та флейтиста А.Підківки, виступ танцювального колективу «Лиман», дитячого танцювального театру «EminenceDance». Було проведено фотовиставку Ю.Загайкевича, лекції професорів П.Грімстед та А.Криштафовича, виставки скульптур І.Гречаника, презентацію книги М.Кріші тощо.

Яскраво відзначили у Вашингтоні проведення нашою державою Чемпіонату Європи з футболу ЄВРО-2012. У травні 2012 р. відбувся Дипломатичний чемпіонат з міні-футболу серед посольств європейських країн, акредитованих в США, ініційований і організований Посольством з нагоди проведення ЄВРО-2012 в Україні і Польщі²².

Цього року третій рік поспіль Посольство відкрило свої двері для показу колекцій мод українських дизайнерів у рамках «DCFashionWeek». Захід, який відвідали близько 150 осіб, отримав позитивні відгуки місцевої преси.

Вчетверте було організовано і проведено «День відкритих дверей Посольства», під час якого дип-

ломатичне представництво України відвідало понад півтори тисячі американських гостей, представників дипкорпусу, іноземних туристів.

Аналіз стану і перспектив розбудови українсько-американських відносин у культурно-гуманітарній сфері свідчить про те, що найперспективнішим напрямком цієї галузі, як з точки зору короткострокових планів, так і довгострокової перспективи залишається культурно-мистецька діяльність.

Масштабна презентація культури і мистецтва України в США може і має стати важливим елементом української зовнішньої політики у плані утвердження позитивного іміджу нашої держави в Америці. Тому двостороння взаємодія в галузі культури має у першу чергу забезпечити належний рівень культурних обмінів – гастролей, виставок, Днів культури, концертів, кінопоказів тощо.

Переходячи до співпраці в галузі освіти, необхідно відзначити відсутність секторальних міжурядових двосторонніх угод між Україною і США у цій сфері. Розвиток договірної-правової бази у сфері освіти був однією з головних тем візиту до Сполучених Штатів Першого заступника Міністра освіти і науки, молоді та спорту Є.М.Суліми, який відбувся у грудні 2011 року. Під час зустрічі представника України з керівником Бюро освіти і культури Державного Департаменту США А.Ерелі було досягнуто домовленостей щодо початку роботи над угодами про співпрацю в галузі освіти між Україною та Сполученими Штатами Америки.

У той же час, паралельно міждержавна співпраця у освітній сфері дещо активізувалася. Серед останніх новин у цій сфері – переговори про вступ провідних університетів України до «Університетської дослідницької асоціації» – консорціуму 86 провідних університетів США, Канади, Японії та Італії, який здійснює дослідження у всесвітньвідомій Лабораторії ім. Фермі (США), Обсерваторії космічних променів ім. П'єра Роже (Аргентина) та інші передові фізичні й астрономічні дослідження.

27–29 червня 2012 р. у Вашингтоні за підтримки Державного департаменту США відбувся третій щорічний Форум «Освіта США», в рамках якого мала місце «Глобальна презентація міжнародної освіти». На заході були представлені англomовні презентаційні матеріали Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України про вищу освіту в нашій країні. Метою презентації було заохочення американських студентів до навчання в Україні, а також встановлення і розвиток партнерських стосунків між провідними українськими та американськими вищими навчальними закладами. Представлені матеріали від понад двадцяти українських навчальних закладів дозволили українському стенду зайняти одне з кращих місць серед декількох десятків країн,

представлених на «Глобальній презентації міжнародної освіти».

Контакти між людьми – консульські питання

Питання захисту прав та законних інтересів громадян України за кордоном віднесене до пріоритетів зовнішньої політики і дипломатичної служби нашої держави.

З цією метою, Посольством та консульськими установами України в США на постійній основі вживаються комплексні заходи щодо контролю за дотриманням американською стороною положень Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року, двосторонньої Консульської конвенції 1964 року в частині забезпечення належного правового статусу українських громадян; дій по судовому захисту прав громадян України; проведення роз'яснювальної роботи, спрямованої на зменшення випадків порушення громадянами України законодавства країни перебування.

Одним із дієвих механізмів розвитку міжлюдських контактів є програма Держдепартаменту США «Працюй та Подорожуй»²³, за якою до Сполучених Штатів щорічно прибувають молоді студенти з України. Такі особи мають можливість познайомитися з Америкою, пізнати культуру, традиції та самобутність цієї країни, а також заробити певні кошти.

Безперечно, активізації контактів між громадянами України та США сприятиме лібералізація існуючого візового режиму.

В ході двосторонніх консультацій з консульсько-правових питань, які відбулись 15 листопада 2011 р. у м. Вашингтон, американська сторона підтвердила, що українська сторона вирішила всі питання, які стояли на заваді запровадженню процедури оформлення деяким категоріям громадян України багаторазових віз терміном до 10 років. Отже, є надія, що найближчим часом українці зможуть отримувати такі візи²⁴. На практиці це означатиме для власників таких віз де-факто безвізовий режим поїздок до США. Разом з безвізовим режимом в'їзду до України громадян США, поліпшення візового режиму для українців створюватиме сприятливе середовище для розвитку міжлюдських контактів між українцями та американцями.

Боротьба з викликами XXI століття

Важливого значення на сучасному етапі набуває українсько-американська співпраця у сфері протидії новим викликам XXI століття, так званим «транснаціональним загрозам», до яких відносяться боротьба з міжнародним тероризмом, у тому числі ядерним та кібертероризмом, піратством організованою злочинністю, передусім пов'язаною з транскордонною торгівлею людьми, незаконним обігом наркотичних речовин та відмиванням коштів.

Така співпраця відбувається як на двосторонньому рівні, так і в рамках багатосторонніх ініціатив. Наразі Україна та США є учасниками «Ініціативи з безпеки у галузі нерозповсюдження», «Глобальної ініціативи боротьби з ядерним тероризмом», ініціативи Групи восьми «Глобальне партнерство проти нерозповсюдження зброї масового знищення та відповідних матеріалів».

У цьому контексті на двосторонньому рівні основні зусилля спрямовані на залучення можливостей США (технічних, наукових та експертних) для сприяння проведенню реформи та модернізації сил безпеки України, вдосконаленню Об'єднаних сил швидкого реагування наших збройних сил, розвитку та модернізації мережі полігонів, збільшенню фінансування програм військової допомоги, підвищенню загального рівня взаємодії між збройним підрозділами двох держав, проведення спільних навчань та операцій проти міжнародного тероризму. Послідовні рішення української сторони про допуск іноземних військ на національну територію для проведення військових навчань розглядаються американською стороною як важливий позитивний крок у посиленні двостороннього практичного партнерства, що дозволить інтенсифікувати спільні зусилля у сфері оборони і безпеки. На сьогодні у цій сфері реалізується 7 програм допомоги, які надаються Урядом США. Один із напрямів взаємодії полягає у підготовці українських фахівців із захисту інформації, у тому числі від кібератак. Подальше сприяння з боку України у протидії міжнародному тероризму, участь в міжнародних миротворчих і стабілізаційних зусиллях є важливими для американської сторони.

Протидія спільним транснаціональним кримінальним загрозам здійснюватиметься шляхом покращення взаємодії правоохоронних органів і судової влади України та США.

Опрацьовується можливість укладення відповідних міжнародно-правових інструментів як на урядовому рівні, так і на відомчому. Зокрема, в контексті розширення співробітництва з Міністерством національної безпеки США опрацьовується питання започаткування переговорного процесу щодо укладення відповідного міжнародно-правового документу стосовно двостороннього співробітництва з питань виявлення ядерних матеріалів та протидії ядерному тероризму, забезпечення авіаційної безпеки, міграційного та митного контролю, обміну правоохоронною інформацією тощо. Активно ведуться переговори щодо укладення міжурядової угоди про співробітництво з метою запобігання розповсюдженню зброї масового знищення, систем її доставки та відповідних матеріалів морськими шляхами.

У контексті забезпечення міжнародної безпеки суттєвим майданчиком практичної реалізації міжнародних зусиль залишається НАТО, під егідою якої вирішуються питання, що або не можуть бути належним чином ефективно розв'язані на двосторонньому рівні чи в рамках інших міжнародних організацій, або Альянс значним чином доповнює вищезгадану співпрацю, яка має місце на двосторонньому рівні. Це – протидія піратству, кіберзлочинності, реалізація ініціатив у сфері роззброєння, нерозповсюдження та контролю над озброєннями, боротьба з фінансуванням тероризму, відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом. Важливою частиною ядерної безпеки у світі загалом та предметом активного співробітництва між Україною та США є захист існуючих ядерних матеріалів, боротьба з їх контрабандою та запобігання потрапляння до рук терористів.

Ще однією сферою, в якій розпочато активну роботу, є боротьба з транскордонною торгівлею людьми. Відповідно до Плану співпраці між Урядом України та Урядом США з питань протидії торгівлі людьми, підписаного 14 лютого 2011 року, передбачено проведення низки конкретних заходів, спрямованих на запобігання випадкам торгівлі людьми, захист жертв та кримінальне переслідування злочинців.

Практичні рамки співробітництва визначаються двома сферами. Крім безпосередньої координації зусиль між правоохоронними органами наших держав, надзвичайно велике практичне значення має співпраця щодо створення в Україні ефективних національних механізмів надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. У контексті цього питання окремо слід відзначити активну співпрацю української сторони з членом Палати представників Конгресу США Крісом Смітом в рамках ініціативи «Посли Авіаліній», в рамках якої передбачається проведення в Україні тренінгів для працівників авіаліній з метою виявлення можливих жертв торгівлі людьми, яких перевозять рейсовими літаками, а також презентацію згаданої ініціативи в рамках головування України в ОБСЄ в 2013 році. В рамках співпраці з Міністерством юстиції США у першому кварталі 2013 року заплановано проведення тренінгів в Україні для правоохоронних органів з метою протидії торгівлі людьми.

Механізми співпраці

Співробітництво України з США здійснюється через систему механізмів, основними з яких є двосторонні візити, інші контакти (листування, телефонні розмови) вищих посадових осіб обох держав, керівників міністерств і відомств, інших офіційних делегацій та окремих посадових осіб, засідання створених двосторонніх структур, зокрема Комісії

стратегічного партнерства та робочих органів по різних напрямках у її рамках. Основою співпраці є двостороння договірно-правова база та відповідні політичні документи. Важливою складовою, що сприяє розвитку двосторонніх відносин, є й чинні міжнародні універсальні чи багатосторонні договори, сторонами яких виступають обидві держави.

Зокрема, цього року США двічі відвідав Президент України (у рамках Саміту НАТО в Чикаго та під час роботи 67-ї сесії ГА ООН), тричі – Міністр закордонних справ (два робочих візити до Вашингтона, а також участь у роботі ГА ООН в Нью-Йорку).

27 березня 2012 р. відбулася зустріч Президента України В.Ф. Януковича та Президента США Б. Обами у рамках Сеульського саміту з ядерної безпеки, яка засвідчила продовження діалогу стратегічного партнерства між двома державами та важливу роль, що Україна відіграє на напрямку ядерного роззброєння та нерозповсюдження²⁵. Поряд із цим українсько-американський політичний діалог на найвищому рівні позначився зустріччю Президента України В.Ф.Януковича з Держсекретарем США Х.Клінтон 4 лютого 2012 р. у рамках Мюнхенської конференції з питань політики безпеки²⁶.

Протягом року здійснювались послідовні заходи з метою посилення практичної результативності співпраці на напрямах, визначених Хартією про стратегічне партнерство, та забезпечення ефективності взаємодії у рамках Комісії стратегічного партнерства і відповідних робочих груп й консультативних механізмів. Зокрема, активною у 2012 році була діяльність робочих груп з питань нерозповсюдження та експортного контролю, політичного діалогу і верховенства права, енергетичної безпеки, а також Ради з питань торгівлі та інвестицій.

Поряд з цим, високою була динаміка міжурядових та галузевих контактів. Так, зокрема, відзначу візит в Україну Помічника Держсекретаря США з питань Європи та Євразії Ф.Гордона, візити інших американських посадових осіб, а з іншого боку – візити до США Перших Віце-прем'єр-міністрів А.П.Клюєва, В.І.Хорошковського, Віце-прем'єр-міністрів України Р.В.Богатирьової, Б.В.Колеснікова, Голови Національного банку України С.Г.Арбузова, Міністра аграрної політики М.В.Присяжнюка, Міністра палива та вугільної промисловості України Ю.А.Бойка, Міністра фінансів Ю.В.Колобова, Міністра екології та природних ресурсів Е.А.Ставицького, Голови Державної податкової служби О.В.Клименка, Голови Державної митної служби І.Г.Калетніка, а також візити представників керівництва Адміністрації Президента та низки народних депутатів України.

Україна та США на регулярній основі ведуть економічний діалог по лінії Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Офісу Торговельного представника США. Спочатку періодичні переговори відбувалися в рамках Спільної українсько-американської комісії з питань торгівлі, потім – в рамках економічних комітетів Українсько-американської міждержавної комісії.

З 2008 року переговори ведуться в рамках Українсько-Американської Ради з торгівлі та інвестицій, яка була створена відповідно до Угоди про торговельне та інвестиційне співробітництво між Урядом України та Урядом США. Угодою передбачено, що до Ради входять представники двох сторін, з української сторони головує за посадою представник Міністерства економіки України, а з американської – представник Офісу торговельного представника США.

Рада довела свою ефективність як постійно діючий форум з економічної проблематики між урядовими структурами України та США, який дозволяє покращувати умови діяльності американського бізнесу в Україні і українського в США, а також оперативно реагувати, у тому числі на рівні українських і американських компаній, щоб знайти взаємоприйнятні рішення, а в деяких випадках залучити механізми державного регулювання.

Іншими важливими механізмами сприяння розвитку українсько-американських відносин у торговельно-економічній та інвестиційній сферах є Українсько-американська ділова рада — громадська організація, створена для підтримки інтересів американських компаній в Україні, спрямованої на забезпечення сприятливого ділового клімату для розвитку приватного сектору та вільного підприємництва, а також Американська торгова палата в Україні.

Договірна база

Станом на кінець 2012 року договірно-правова база двосторонніх українсько-американських відносин складається з 133 міжнародних документів, з яких на міждержавному та на міжурядовому рівнях укладено 86 документів, інші – на міжвідомчому рівні. Договірно-правова база двосторонніх відносин охоплює широкий спектр галузей українсько-американського співробітництва, включаючи торговельно-економічну, науково-технічну, гуманітарну, правоохоронну та ін.

Серед ключових політико-правових документів необхідно виділити Хартію Україна-США про стратегічне партнерство 2008 року, якою, зокрема, підтверджено гарантії безпеки України, закріплені в Тристоронній заяві Президентів США, Російської Федерації та України від 14 січня 1994 року²⁷ та Будапештському меморандуму про гарантії безпеки у

зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року²⁸. Також Хартією визначено ключові принципи двосторонніх українсько-американських відносин, які базуються на взаємній підтримці суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та непорушності кордонів України і США як основи двосторонніх відносин. Ключовим елементом двосторонніх відносин, закріпленим на міжнародно-правовому рівні, є взаємне розуміння та визнання того, що демократія є головною гарантією безпеки, процвітання та свободи.

У сфері економічних відносин слід виділити Угоду про торговельні відносини між Україною і США 1992 року, яка визначила основи двостороннього торговельно-економічного співробітництва, що були розширені в Договорі про заохочення та взаємний захист інвестицій 1994 року²⁹, Конвенції між Урядом України та Урядом США про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал 1994 року³⁰ та Двосторонньому протоколі про взаємний доступ до ринків товарів і послуг 2006 року³¹, прийнятого у рамках вступу України до СОТ. Важливим елементом розвитку українсько-американського співробітництва стало підписання в 2011 році Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом США стосовно ресурсів газу з нетрадиційних джерел, який покликаний поліпшити паливно-енергетичний баланс України, у тому числі шляхом диверсифікації джерел поставок газу, залучення інвестицій та новітніх технологій в геологорозвідку та видобуток сланцевого газу в Україні, створення на державному рівні системи стимулів і гарантій для сприяння проектам в галузі розвідки та видобутку сланцевого газу, яка може бути використана в якості основи для формування механізму державної підтримки реалізації проектів видобутку газу з усіх видів нетрадиційних джерел в цілому.

Серед інших важливих двосторонніх міжнародно-правових документів необхідно відзначити Угоду про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво 1992 року, Договір про правову допомогу у кримінальних справах 1998 року³², Угоду щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері 1999 року, Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом США щодо співробітництва з питань ядерної безпеки 2011 року, Рамкову Угоду між Урядом України та Урядом США про співробітництво у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в 2011–2015 роках.

Загалом, існуюча двостороння договірна база створює достатньо широке політико-правове поле для розвитку українсько-американських відносин

на ключових напрямках двостороннього співробітництва. Проте, національні інтереси обох країн, а також високий рівень стратегічного партнерства вимагають розширення договірно-правової бази та укладення нових двосторонніх міжнародно-правових інструментів. З цією метою триває процес узгодження ряду нових проектів двосторонніх міжнародних договорів, що охоплюють ключові напрямки двостороннього співробітництва, зокрема на рівні політичного діалогу, у правоохоронній сфері, науково-технічній, військовій тощо.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що 2012 рік став роком подальшого поступального розвитку стратегічного партнерства України з США у політико-безпековій, економічній, науково-технічній, гуманітарній та інших сферах.

Динамічні контакти на усіх рівнях засвідчили глибоку взаємну зацікавленість сторін до системної розбудови практичного співробітництва на всіх напрямках.

При цьому, важливою складовою відносин між Україною та США залишається послідовна підтримка американською стороною курсу України на європейську інтеграцію, яка пов'язується із проведенням широких внутрішніх політичних та економічних реформ в нашій державі, а також зміцненням демократії.

У США поважають вибір керівництва нашої

держави щодо нового формату відносин з НАТО. Підтримуючи практичну співпрацю України з Альянсом, американська сторона надає сприяння у реалізації Річних національних програм, що є важливим, зокрема, для реформування Збройних Сил України у відповідності до найвищих світових стандартів. Україна очікує на продовження активної співпраці у цій сфері.

США підтримали кандидатуру України на посаду Голови ОБСЄ. Поряд із цим підтримка Сполученими Штатами порядку денного українського головування в ОБСЄ постає одним із важливим факторів досягнення позитивного результату діяльності України, у тому числі, у питаннях інституційного зміцнення ОБСЄ, підтримання високого авторитету й ефективності організації у всіх вимірах безпеки, у тому числі і в людському вимірі.

Важливим фактором для активного розвитку політичного діалогу та взаємодії у сфері верховенства права розглядається готовність США надалі активно підтримувати розбудову громадянського суспільства та демократичних інститутів в Україні. У цій сфері є широке поле для дискусії та реалізації конкретних проектів із залученням державного та недержавного сектору.

Таким чином, практична співпраця між Україною та США має великий потенціал, повна реалізація якого складатиме основу порядку денного стратегічного партнерства на наступні роки.

ПОСИЛАННЯ

¹ Заяви Президента України Віктора Януковича та Держсекретаря США Хіларі Клінтон 02.07.2010 / <http://president.gov.ua/news/17570.html>.

² http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_140.

³ Відбулося третє засідання українсько-американської Робочої групи з питань політичного діалогу та верховенства права / <http://www.president.gov.ua/news/24166.html>.

⁴ Україна послідовно виступає за глобальне ядерне роззброєння - Глава держави / <http://president.gov.ua/news/23540.html>.

⁵ Перспективи участі активів ВМСЗС України в операції НАТО "Океанський щит" / http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=international_cooperation&sub=Participation_NATO_operations.

⁶ Експорт-імпорт послуг за країнами світу за 2011 рік /

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/zd/eip_kv/eip_kv_u/eip2011_u.htm.

⁷ Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу /

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/e_iovt/arh_iovt2012.htm.

⁸ США і Україна виступили із спільною заявою за результатами Третього засідання Ради з торгівлі та інвестицій 13 жовтня 2010 р. / <http://ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/trade-investment.html>.

⁹ Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України / http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ivu/ivu_u/ivu0212.html.

¹⁰ Exxon, Shell-led group win \$10 billion Ukraine gas project / <http://www.reuters.com/article/2012/08/15/us-shell-exxon-mobil-ukraine-idUSBRE87E0C320120815>.

¹¹ Ukraine grants gas rights to Shell and Chevron / <http://www.euronews.com/2012/05/11/ukraine-grants-gas-rights-to-shell-and-chevron/>.

¹² Senate Foreign Relations Committee Subcommittee on European Affairs Hearing "Ukraine at a Crossroads: What's at Stake for the U.S. and Europe?" February 1, 2012 / http://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Edward_Chow_Testimony.pdf.

¹³ GeneMarks. Outsourcing Fuels Ukraine's IT Boom / <http://www.forbes.com/sites/quickerbettech/2012/08/27/outsourcing-fuels-ukraines-it-boom/>.

- ¹⁴Marriott International to Open First Hotel in Ukraine / <http://news.marriott.com/2012/08/marriott-international-to-open-first-hotel-in-ukraine.html>.
- ¹⁵Роуд-Шоу відбулось у Вашингтоні / <http://www.ukrproject.gov.ua/news/roud-shou-vidbulos-u-vashingtoni>.
- ¹⁶Офіційний вісник України / 2009, 15 травня, № 33, с. 14.
- ¹⁷http://www.orbital.com/NewsInfo/Publications/Antares_fact.pdf.
- ¹⁸Josh Rogin. U.S. still paying to clean up Chernobyl / http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2011/04/26/us_still_paying_to_clean_up_chernobyl.
- ¹⁹Офіційний вісник України / 2006, 11 жовтня, № 39, с. 105.
- ²⁰Офіційний вісник України / 2012, 8 жовтня, № 74, с. 235.
- ²¹Офіційний вісник України / 2005, 22 квітня, № 14, с. 196.
- ²²У Вашингтоні з нагоди проведення в Україні та Польщі Чемпіонату Європи з футболу Євро-2012 відбувся дипломатичний турнір з міні-футболу серед посольств європейських країн / <http://usa.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/444-u-vashingtoni-z-nagodi-provedennya-v-ukrajini-ta-polyshhi-chempionatu-jevropi-z-futbolu-jevro-2012-vidbuvsya-diplomat-ichnij-turnir-z-mini-futbolu-sered-posolystv-jevropejsykih-krajin>.
- ²³Summer Work Travel Program / <http://j1visa.state.gov/programs/summer-work-travel/>.
- ²⁴10-річні американські візи для українців запровадять найближчим часом – посол / <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24728863.html>.
- ²⁵Віктор Янукович і Барак Обама обговорили питання ядерної безпеки / <http://president.gov.ua/news/23561.html>.
- ²⁶Президент України провів зустріч з Держсекретарем США / <http://president.gov.ua/news/22859.html>.
- ²⁷Офіційний вісник України / 2006, 20 листопада, № 45, с. 343.
- ²⁸Офіційний вісник України / 2007, 2 березня, № 13, с. 123.
- ²⁹Офіційний вісник України / 2010, 12 березня, № 15, с. 36.
- ³⁰Офіційний вісник України / 2003, 26 вересня, № 37, с. 312.
- ³¹Офіційний вісник України / 2010, 17 травня, № 34, с. 294.
- ³²Офіційний вісник України / 2006, 16 серпня, № 31, с. 463.

Motsyk O.F. Modern Status and Prospects of Development of the Ukrainian-American Relations / Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article examines a broad spectrum of Ukraine-US relations in political, economic, scientific-technical, cultural and other spheres, covering mechanisms of strategic partnership between our states. Based on analysis of latest trends, a forecast of development of relations in the future is made; ways of further intensification of bilateral cooperation are outlined.

Keywords: Ukrainian-American relations, Ukraine-USA strategic partnership, foreign policy of Ukraine, nuclear disarmament.

Моцик А.Ф. Современное состояние и перспективы развития украинско-американских отношений / Министерство иностранных дел Украины.

В статье рассматривается широкий спектр отношений между Украиной и США в политической, экономической, научно-технической, культурной и прочих сферах, раскрываются механизмы стратегического партнёрства между нашими государствами. На основе анализа последних тенденций предоставляется прогноз развития отношений на перспективу, указываются пути дальнейшей интенсификации двустороннего сотрудничества.

Ключевые слова: украинско-американские отношения, стратегическое партнёрство Украина-США, внешняя политика Украины, ядерное разоружение.

Стаття надійшла до редколегії 18.09.2012

Прийнята до друку 19.10.2012